

آشنایی با معماری (

تألیف:

مریم صدر

www.ketab.ir



فصلنامه علمی-پژوهشی معماری و شهرسازی

سرشناسه	: صدر، مریم، ۱۳۵۹ -
عنوان و نام پدیدآور	: آشنایی با معماری/ تالیف مریم صدر.
مشخصات نشر	: تهران: رازی گر، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	: ۱۰۳ ص.
شابک	: 978-600-9587-75-9 * ۳۰۰۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی	: قیفا
ادراشت	: کتابنامه: ص. ۹۶-۹۹.
موضوع	: معماری اسلامی
موضوع	: Islamic architecture
موضوع	: معماری اسلامی -- سبک‌ها و مکاتب‌ها
موضوع	: Islamic architecture -- Styles and schools
موضوع	: هنر اسلامی
موضوع	: Islamic art
موضوع	: هنر اسلامی -- سبک‌ها و مکاتب‌ها
موضوع	: Islamic art -- Styles and schools
موضوع	: آثار تاریخی اسلامی
موضوع	: Islamic antiquitie
موضوع	: N۳۲۸۰
رده بندی کنگره	: ۷۳۰/۹۱۷۴۷۱
رده بندی دیویی	: ۵۹۰۳۶ ۷
شماره کتابشناسی ملی	

آشنایی با معماری

ناشر: رازی گر

نویسنده: مریم صدر

ناظر فنی و مدیر اجرایی: محسن صانعی

چاپ اول ۱۳۹۸

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۳۰۰۰۰ تومان

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است.

آدرس فروشگاه: تهران، خیابان انقلاب، بین ۱۲ فروردین و اردیبهشت، فروشگاه صانعی، پلاک ۱۳۱۲

تلفن: 66405385, 66409924

آدرس دفتر: تهران، خیابان انقلاب بین خ منیری جاوید و ۱۲ فروردین پلاک ۱۳۵۴ کتابسرای اندیشه ط اول واحد A3

تلفن: 66412395 - 66408165

ویژگی‌های هنر
معماری اسلامی

۱. هنر معماری اسلامی
- ۱-۲. پیوند هنر و بینش اسلامی در بستر جغرافیا
- ۱-۳. پیدایش معماری اسلامی
- ۱-۴. تزئینات در معماری اسلامی
 - ۱-۴-۱. خوشنویسی و خط اصلی
 - ۱-۴-۱-۱. خوشنویسی، هنر مقدس
 - ۱-۴-۱-۲. خط در باستان
 - ۱-۴-۱-۳. خط در ایران بعد از اسلام
 - ۱-۴-۱-۴. پیشینه خطوط عربی
 - ۱-۴-۱-۴-۱. خوشنویسی اسلامی
 - ۱-۴-۲. طراحی
 - ۱-۴-۲-۱. طرح‌های اسلیمی
 - ۱-۴-۲-۲. طرح‌های هندسی
 - ۱-۴-۳. کتیبه‌نویسی
 - ۱-۴-۳-۱. کتیبه‌های مهم ایران باستان
 - ۱-۴-۳-۲. کتیبه‌نویسی در اسلام و بلاد اسلامی
 - ۱-۴-۴. کاشی‌کاری
 - ۱-۴-۵. مقرنس‌کاری
 - ۱-۴-۶. آئینه‌کاری
 - ۱-۴-۷. گچ‌کاری و گچ‌بری
 - ۱-۴-۸. آجرکاری
 - ۱-۵. اهم ویژگی‌های هنر معماری اسلامی
 - ۱-۵-۱. نگاره‌گری
 - ۱-۵-۲. معانی نمادین مکان
 - ۱-۵-۲-۱. درگاه ورودی مساجد
 - ۱-۵-۲-۲. گنبد
 - ۱-۵-۲-۳. کاشیکاری
 - ۱-۵-۲-۴. شمشه
 - ۱-۵-۲-۵. نقش دو طاووس
 - ۱-۵-۲-۶. حوض
 - ۱-۵-۲-۷. کتیبه
 - ۱-۵-۲-۸. محراب و آداب نیایش اسلامی
 - ۱-۵-۲-۹. نور
 - ۱-۵-۲-۱۰. رنگ، هم‌نشین نور
 - ۱-۵-۳. شهر خدا، در دل شهر خاکی

۱۹	۱-۵-۳. مسجد، آغاز معماری اسلامی
۱۹	۱-۵-۱. ظهور اسلام و هنر اسلامی
۲۰	۱-۵-۴. مسجد مدینه
۲۰	۱-۵-۴-۱. مسجد النبی (اولین بنای اسلامی)
۲۲	۱-۵-۴-۱. عناصر تشکیل دهنده ی مسجد و سلسله مراتب

فصل دوم

شیوه های معماری ایران

۲۷	۱. شیوه های معماری ایرانی
۲۷	۲-۱. شیوه پارسی
۳۰	۲-۱-۱. معماری در دوره ی مادها
۳۰	۲-۱-۲. معماری در دوره ی هخامنشی
۳۱	۲-۱-۲-۱. پاسارگاد
۳۱	۲-۱-۲-۲. آرامگا کوروش
۳۱	۲-۱-۲-۳. مجموعه کاخ های تخت جمشید
۳۲	۲-۱-۲-۴. کاخ آپادانا
۳۲	۲-۱-۲-۵. کاخ داریوش
۳۳	۲-۱-۲-۶. کاخ صد ستون
۳۳	۲-۱-۲-۷. کاخ خشایار شاه
۳۳	۲-۱. شیوه پارتی
۳۵	۲-۲. معماری در دوره ی اشکانیان
۳۵	۲-۲-۱. کاخ نسا
۳۶	۲-۲-۱-۱. شهر مرو
۳۶	۲-۲-۱-۲. شهر تیسفون
۳۶	۲-۲-۱-۳. شهر آشور
۳۶	۲-۲-۱-۴. کاخ آشور
۳۷	۲-۲-۱-۵. کاخ هترا (الخضراء)
۳۷	۲-۲-۱-۶. طاق کسرا (گیرا)
۳۷	۲-۲-۱-۷. معبد آناهیتا (کنگاور)
۳۷	۲-۲-۱-۸. کوه خواجه
۳۸	۲-۲. معماری در دوره ساسانیان
۳۹	۲-۲-۱. آتشکده ها
۳۹	۲-۲-۲. کاخ ها
۴۱	۲-۲-۲-۱. شهرها
۴۱	۲-۲-۲-۲. آثار حجاری
۴۲	۲-۲-۲-۳. قلعه ها
۴۲	۲-۲-۲-۴. پل ها

فصل سوم

شیوه های معماری اسلامی

۴۴	۱. شیوه های معماری اسلامی
۴۵	۳-۱. شیوه خراسانی (شبهستانی)

- ۳-۱-۱. بناهای شیوه‌ی خراسانی (شبهستانی)
- ۳-۱-۱-۱. مسجد جامع فهرج
- ۳-۱-۱-۲. تاربخانه‌ی دامغانی
- ۳-۱-۱-۳. مسجد جامع نایین
- ۳-۱-۱-۴. مسجد جامع نیریز
- ۳-۱-۱-۵. مسجد جامع اصفهان (۱۵۶ هجری)
- ۳-۱-۱-۶. مقبره امیر اسماعیل سامانی
- ۳-۱-۱-۷. مسجد جامع اردستانی
- ۳-۲. شیوه‌ی رازی
- ۳-۲-۱. بناهای شیوه رازی
- ۳-۲-۱-۱. گنبد قابوس
- ۳-۲-۱-۲. برج لالجه‌م
- ۳-۲-۱-۳. برج اردکان
- ۳-۲-۱-۴. برج رسگت
- ۳-۲-۱-۵. برج های خرقان
- ۳-۲-۱-۶. مسجد برسیان
- ۳-۲-۱-۷. مسجد جامع گلپایگانی
- ۳-۲-۱-۸. مسجد جامع اردستان
- ۳-۲-۱-۹. ایوانسرای رباط عرف
- ۳-۲-۱-۱۰. مسجد جامع کبیر قزوین
- ۳-۲-۱-۱۱. مسجد جامع اصفهان
- ۳-۲-۱-۱۲. گنبد علویان
- ۳-۲-۱-۱۳. گنبد سرخ
- ۳-۳. معماری شیوه آذری
- ۳-۳-۱. ویژگیهای معماری شیوه آذری
- ۳-۳-۲. بناهای شیوه‌ی آذری
- ۳-۳-۲-۱. ارگ علیشاه
- ۳-۳-۲-۲. مدرسه غیائیه‌ی خرگرد
- ۳-۳-۲-۳. مسجد گوهر شاد
- ۳-۳-۲-۴. رصدخانه مراغه
- ۳-۳-۲-۵. ربع رشیدی
- ۳-۳-۲-۶. مسجد جامع ورامین
- ۳-۳-۲-۷. مجموعه بناهای حرم مطهر حضرت رضا (ع)
- ۳-۳-۲-۸. مسجد کبود
- ۳-۳-۲-۹. بقعه شیخ صفی‌الدین اردبیلی
- ۳-۳-۲-۱۰. مسجد جامع یزد
- ۳-۳-۲-۱۱. آستانه شاه نعمت‌الله ولی
- ۳-۳-۲-۱۲. مسجد جامع عتیق شیراز

۶۰	۱۲-۳-۳. گنبد سلطانیه
۶۰	۱۲-۳-۳. شنب غازان
۶۰	۲-۳. شیوه ی اصفهانی
۶۱	۱-۴-۳. بناهای شیوه اصفهانی
۶۱	۱-۴-۳. مسجد امام (ره)
۶۱	۱-۴-۳. مسجد شیخ لطف الله
۶۲	۱-۴-۳. کاخ عالی قاپو
۶۲	۱-۴-۳. سردر و بازار قیصریه
۶۲	۱-۴-۳. کاخ چهل ستون
۶۳	۱-۴-۳. مدرسه چهار باغ
۶۳	۱-۴-۳. کاخ هشت بهشت
۶۴	۱-۴-۳. باغ فین
۶۴	۱-۴-۳. حمام گنبدیخان
۶۴	۱-۴-۳. پل و سد امیر
۶۴	۱-۴-۳. پل شهرستان
۶۴	۱-۴-۳. پل خواجه
۶۵	۱-۴-۳. پل الله وردی خان (سی و سه پل)
۶۵	۳-۴. معماری در دوره ی افشاریه
۶۵	۳-۴. معماری در دوره ی زندیه
۶۵	۳-۴-۳. مسجد وکیل
۶۶	۳-۴-۳. بازار وکیل
۶۶	۳-۴-۳. حمام وکیل
۶۶	۳-۴-۳. باغ نظر و عمارت کلاه فرنگی
۶۷	۳-۴-۳. ارگ کریمخان
۶۷	۳-۴. معماری در دوره ی قاجاریه
۶۸	۳-۴-۳. عمارت گلستان
۶۸	۳-۴-۳. مسجد و مدرسه سپهسالار
۶۸	۳-۴-۳. تکیه دولت
۶۹	۳-۴. نفوذ معماری غرب در ایران

فصل چهارم

آشنایی با مکاتب
معماری اسلامی

۷۱	معماری در کشورهای اسلامی
۷۱	۴-۱. مکتب سوریه
۷۱	۴-۱. ویژگیهای مکتب سوریه
۷۲	۴-۲. معرفی برخی از آثار این مکتب
۷۲	۴-۱-۲. مسجد جامع اموی (مسجد جامع دمشق)
۷۳	۴-۲. مکتب اسپانیا
۷۳	۴-۲. ویژگیهای مکتب اسپانیا
۷۳	۴-۲. معرفی برخی از آثار مکتب اسپانیا

۳-۲-۴. مسجد و دانشگاه الازهر- قاهره- مصر

۳-۴. مکتب عثمانی

۱-۳-۴. ویژگیهای مکتب عثمانی

۲-۳-۴. معرفی برخی از آثار

۱-۲-۳-۴. مسجد سلیمانیه استانبول- ترکیه

۱-۲-۳-۴. ویژگیهای مسجد سلیمانیه

۴-۴. معماری گورکانی هند

۱-۴-۴. ویژگیهای مکتب گورکانی هند

۲-۴-۴. ویژگیهای معماری مساجد هندی

۳-۴-۴. معرفی برخی از آثار مکتب هند

۱-۲-۳-۴. تاج محل- آگرا- هند

۲-۳-۴. آرامگاه همایون شاه- دهلی

۳-۳-۴. باغ شالیمار- لاهور- پاکستان

۲-۳-۴. سرای نور محل- هند

۵-۴. فضاهای معماری ایرانی

۱-۵-۴. گودال باغچه

۲-۵-۴. بیاط نارنجستان

۳-۵-۴. زمستان نین

۵-۵-۴. اتاق کرسی

۶-۵-۴. تابستان شیر

۷-۵-۴. بهار خواب

۸-۵-۴. حوض خانه و سراب

۹-۵-۴. شوادان

۱۰-۵-۴. شبستان

۱۱-۵-۴. شناسیل

۱۲-۵-۴. آب سرا

۱۳-۵-۴. کنده

۱۴-۵-۴. بام

۱۵-۵-۴. بادگیر

۱-۱۵-۴. معماری انواع بادگیر

فصل پنجم

۱-۵. فهرست حکومت های ایران و کشورهای اسلامی

۲-۵. فهرست اصطلاحات معماری

فهرست منابع و مأخذ فارسی

فهرست منابع و مأخذ انگلیسی

فهرست

حکومت ها و اصطلاحات

معماری ایرانی و اسلامی

مقدمه

از ادوار کهن تا به امروز زیارتین و شگفت آورترین آثار و اثرات هنر انسانی از دامنه های وسیع و جوشان انتقادی و معنوی آدمی به ظهور و بروز رسیده است که این امر نشان از وجود رجش به لایزال و نهفته در باطن این آثار و اثرات است، تا آدمی را در جهت ابراز آن، خاسته سیر کمال، هم راهبری و هدایت نموده و هم فهم غایت آن سرچشمه در آن اثر و یا هنر به قول عارفی «شاهد بازاری» نماید تا آن هنرمند به واسطه این معنوی خویش عرضه وجود نمود، و با وجود تمامی محدودیت ها، گواهی و شاهدهی گردد بر تعالی فکر و عمل هنرمند و هنر متعالی او. آثار و اثراتی که از دامنه های معنوی و متعالی تمدن بشر نشأت گرفته و جزو باقیات و صالحات تمدن انسانی است نشان از تجلیات معنوی در ذی وجود هنرمندان و خالقان آن دایره تا این امر نهفته و باطنی آنان را رو به بالا سوق داده، کمال معنوی را در شهره بری ایشان عرضه و شاهد بازاری نماید. به عنوان مثال زمانی که هنرمند کاشی کار در مسجد کبود تبریز (فیروزه اسلام) در غایت کمال هنرمندی رنگ لاجوردی که جلوه ای از آسمان بی انتهای معنوی است را با اسماء الله تلقیق نموده و چنان با ذوق و سلیقه ای هنر دست خویش را در جهت معشوق حقیقی هدایت می نماید. آنچنان هنرنمایی می کند که بعد از قرون و اعصار، انگشت حیرت بر دهان حتی عاملان و حاملان این هنر و صنعت می گذارد که بسی جای تأمل است، یا در امکان معنوی دیگر مانند حرم امام معصوم (ع)، مسلمانان و شیعیان زیباترین تجلی هنر را در جهت وصول و قرب به سرچشمه لایزال هستی عرضه و هنر متعالی را جلوه گر می نمایند.

خط، مینیاتور و نقاشی، مجسمه سازی، صحافی بویژه قرآن و نهج البلاغه، کاشی کاری، معماری و ... در صنعت ایرانی و اسلامی نشانه ای از هنر متعالی و هنرمندان معنوی است که در طول قرون مختلف و در ذی مکاتب گوناگون

جلوه‌گری و عرضه وجود نموده است. با این وجود امروز، نگاه مدرنیستی در غرب سعی در حذف کردن فرهنگ از تمامی عرصه‌ها و تعریف جهانی از همه چیز دارد. این نگاه در حوزه معماری منجر به پدید آمدن ساختمان‌های مدرنی شده که توانایی برقراری ارتباط با انسان‌ها و فطرت آن‌ها را ندارد. انسان‌ها نیز همواره با فضاهای معماری و شهری در تعامل هستند و در هر نظامی توجه به حوزه‌های معماری و شهری از مهم‌ترین فعالیت‌های فرهنگی محسوب می‌شود.

در شهرهای ما که به توده‌ای از آسمان خراش‌های غول‌پیکر و آپارتمان‌های کوچک و گاهی شهرک‌های تو در تو تبدیل شده‌اند، نمادهای اسلامی را می‌بایست با ذره‌بین جست و جو کرد و در معماری خانه‌های مان نیز دیگر اثری از مرزبندی‌ها و اندرونی و بیرونی‌ها نیست. آرامش مفهومی دست‌نیافتنی شده و این فضاها را تنها به مسکن و محل استراحتی برای مان بدل کرده است، که باید ادی وجودمان را دربرگیرد. در یک کلام، معماری امروز ما بازتاب تسلط روح مدرنیسم است که بشر را به نام پیشرفت از تعالی مادی و معنوی محروم می‌سازد. در شهر اسلامی می‌بایست به معماری و شهرسازی متناسب با حیات طریقه سلام به طور کامل توجه شود، در این شهر، آرامش روحی و امنیت معنوی، مهم‌ترین مظاهر اسلامی و انقلابی، عمران و آبادی و زیبایی، حفظ طبیعت و صفای طبیعی همه با هم باید مورد توجه قرار گیرد، در یک کلام در معماری سلام باید شعار معماری نوین اسلامی یعنی راحتی، زیبایی، استحکام در سازه‌های با رعایت گردد و نشانه‌های اسلامی در جزء جزء معماری مان جلوه‌گر شود. با این حال درس آشنائی با معماری اسلامی با وجود منابع خوب و غنی در کشور بویژه رشته هنر، اما در هیچ کتابی سرفصل این درس عیناً در رشته معماری توجه نشده است. برای آشنائی بیشتر دانشجویان رشته معماری در مقاطع کاردانی و کارشناسی، این کتاب بر اساس سرفصل این درس یعنی آشنائی با سبک‌ها و شیوه‌های طراحی و ساخت بناهای سنتی در ایران بویژه شیوه‌های معماری خراسانی، رازی، اصفهانی، اربسی، پارتی و دیگر شیوه‌های رایج تأکید گردیده است قابل ذکر است در نگارش شیوه‌های معماری از کتاب تاریخچه معماری ایران و کشورهای اسلامی آقای امیراقبال حیدریور بهره زیادی گرفته شده تقدیر و تشکر تمامی اساتید این رشته و مؤلفین این واحد درسی، و دانشجویان عزیز تقاضا می‌کنم که نقص‌های این کتاب را به بنده گوشزد کرده تا انشاءالله در چاپهای بعدی رفع گردد و انشاءالله توانسته باشیم ما هم در انتشار ذره‌ای از فرهنگ غنی معماری اسلامی سهمی داشته باشیم. همچنین از واحد انتشارات صناعی به مدیریت آقای مهندس صناعی و واحد چاپ فرید به مدیریت سرکار خانم رضوی که در چاپ و تایپ و تحریر کتاب همکاری نمودند کمال تشکر را دارم.